

โครงการ IPS's Special Lecture Series on Peace and Conflict Issues
เรื่อง Authoritarian Conflict Management: The Rise of Illiberal Peace
บรรยายโดย Professor David Lewis

College of Social Sciences and International Studies, University of Exeter, UK

วันอังคารที่ 25 เมษายน 2565 เวลา 16.00 – 18.00 น. ผ่านระบบออนไลน์ zoom

ผู้ดำเนินรายการ: ดร. รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิทยากรบรรยาย: Professor David Lewis, College of Social Sciences and International Studies, University of Exeter, UK

ผู้ร่วมอภิปราย: ผศ.ดร. ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี และ ดร. รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สรุปการบรรยายของ Professor David Lewis

เราจะย้อนประวัติศาสตร์เพื่อจะทำความเข้าใจถึงสันติภาพแบบเสรีนิยม (Liberal Peace) โดยย้อนกลับไปในช่วงศตวรรษที่ 1980 – 1990 ซึ่งเป็นช่วงปลายสงครามเย็น สหภาพโซเวียตล่มสลายลง สงครามตัวแทนต่างๆ ลดลง ความร่วมมือระหว่างประเทศมีมากขึ้น อย่างไรก็ตาม จุดสิ้นสุดของสงครามเย็นนำมาซึ่งปัญหาอีกหลายประการ เช่น การขาดแคลนการสนับสนุนทำให้หลายรัฐอ่อนแอลง เช่น ยูโกสลาเวียก็ล่มสลายลง เมื่อรัฐต่างๆ เหล่านี้ล้มเหลวก็เกิดความขัดแย้งภายในรัฐนั้นๆ ตามมา ดังนั้น ในช่วงเวลานั้นจึงมีทั้งความท้าทายและการผลักดันแนวคิดต่างๆ ขึ้นมา นักเคลื่อนไหวกล่าวว่า สันติภาพที่เราเห็นในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นไม่ใช่ความสันติภาพที่เป็นจริงและยั่งยืน ถือเป็นสันติภาพเชิงลบ (Negative Peace) ที่กดขี่และใช้กำลัง ไม่ได้แก้ไขความขัดแย้ง ทำให้เกิดการพูดคุยกันว่าถ้าเช่นนั้นสันติภาพควรเป็นอย่างไร มีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ว่าจะเป็นสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย ความเท่าเทียมทางเพศ เป็นแนวคิดคุณค่าแบบเสรีนิยมที่เกี่ยวข้องกับว่าสันติภาพ และก็ยังมีความคิดในช่วงต้นทศวรรษ 1990 ว่า การสร้างสันติภาพจำเป็นต้องสร้างสันติภาพแบบยั่งยืนโดยใช้แนวคิดเสรีนิยมเท่านั้น

ในปี 1992 มีสิ่งที่เกิดขึ้นเรียกว่า วาระเพื่อสันติภาพ สร้างขึ้นมาเพื่อสนับสนุนการสร้างสันติภาพแบบเสรี วาระเพื่อสันติภาพมีความเชื่อมโยงอย่างชัดเจนว่ามีวิธีการปฏิบัติเชิงประชาธิปไตยต่างๆ เช่น หลักนิติธรรม ความโปร่งใส การตัดสินใจที่ใช้หลักการเหล่านี้ในการรักษาสันติภาพ และการสร้างสังคมโลกยุคใหม่มีสันติภาพอย่างยั่งยืน นี่เป็นแนวทางของสหประชาชาติ (UN) จะได้เห็นว่าการสร้างประชาธิปไตยและการสร้างสันติภาพเป็นสอง

อย่างที่เกี่ยวข้องกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการสร้างสันติภาพแบบอย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องมีประชาธิปไตยแบบเสรี อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณากรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และการเข้าแทรกแซงด้านมนุษยธรรมในประเทศรวันดา UN พยายามใช้แนวทางที่มีคุณค่าของประชาธิปไตย แต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้เลยในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในครั้งนั้น ซึ่งมีกว่า 800,000 คนถูกสังหาร สิ่งที่เกิดขึ้นในรวันดาได้ผลักดันให้เกิดขึ้นแนวคิดใหม่ๆ ในการแก้ไขความขัดแย้ง โดยมีบทเรียนว่า รัฐอธิปไตยไม่ควรจะถูกปกป้องจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์หรืออาชญากรรมสิทธิมนุษยชนต่อไป เราต้องมีแนวทางแทรกแซงด้านมนุษยธรรม

เมื่อเรามาดูที่ข้อสันนิษฐานทางทฤษฎีว่าความขัดแย้งเกิดจากต้นตอจากหลายประการ เช่น ความคับข้องทางใจการเมือง ทางสังคม ทางเศรษฐกิจ เช่น ชุมชนในรัฐหนึ่งอาจจะถูกกีดกันทางระบบการเมืองออกไปทำให้ไม่มีสิทธิมีเสียง ไม่มีส่วนทางพัฒนาทางเศรษฐกิจ มีแต่จะยากจน ไม่ร่ำรวยขึ้นเลยและถูกกีดกันเลือกปฏิบัติ ทำให้เขามีเลือกใช้อาวุธต่อสู้ เกิดเป็นความขัดแย้งเกิดขึ้น ดังนั้น เราต้องพัฒนากลไกขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยประชาธิปไตย และยังมีเรื่องของการสร้างสันติภาพความขัดแย้งเพื่อแก้ไขปัญหาด้านต่อต่างๆ เช่น การเลือกปฏิบัติ ปัญหาความยากจน ปัญหาต่างๆเหล่านี้จะไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งได้ถ้าไม่มีการเข้าแทรกแซงของภาคีฝ่ายที่สาม ดังนั้น เป็นแนวทางที่ท้าทายว่ารัฐเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาหรือไม่ และเราจะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างไร การที่เรามีภาคีที่สาม/คนนอกเข้ามาช่วยในการแก้ไขปัญหาก็จะมีประโยชน์ก็ได้ ซึ่งอาจจะจำเป็นยอมให้มีการบ่อนเซาะหลักการทางประชาธิปไตยอยู่บ้างหรือหลักการเสรีของรัฐบ้าง เช่น นอร์เวย์มีบทบาทสำคัญที่เป็นรัฐที่ช่วยในการเจรจา และยังมีหลายกรณีที่สหภาพยุโรปมีส่วนเกี่ยวข้องในการเจรจาไกล่เกลี่ย มีบทบาทฝ่ายที่สามเข้ามาไกล่เกลี่ย มี NGOs เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย มีหลายๆ กรณีที่มีมือที่สามเข้ามาช่วยแล้วสามารถแก้ไขปัญหาดได้

สันติภาพเสรีหน้าตาเป็นอย่างไร ก็มีหน้าตาเหมือนกับการเปิดเศรษฐกิจเสรี ดูจากวาระของเสรีนิยมใหม่ มีเรื่องของการนำเอาแนวทางใหม่ๆ มาใช้ การทำให้การเมืองเป็นประชาธิปไตย มีการเลือกตั้งระดับชาติ การพัฒนาพรรคการเมืองใหม่ๆ การกระจายอำนาจสู่รัฐบาลท้องถิ่น การเคารพสิทธิมนุษยชน สิทธิพลเมือง ความเท่าเทียม เสรีภาพในการแสดงออก นอกจากนั้น ยังมีประเด็นการรักษาความมั่นคง การปลดอาวุธ การกลับคืนสู่สังคม การปฏิรูปการรักษาความมั่นคงต่างๆ และยังมีสี่ประการที่สำคัญเช่นเดียวกัน

1. Gender Politics สิทธิของผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง และผู้หญิงก็ยังมีความสำคัญในการสร้างสันติภาพ และบทบาทในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

2. Civil Society บทบาทของประชาสังคม มีแนวคิดรัฐเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา ดังนั้นประชาสังคมเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหา

3. Media สื่อ มีบทบาทสำคัญในเรื่องการรักษาสันติภาพ ทุกคนมีสิทธิมีเสียงในการแสดงความคิดเห็นของตนเองในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

4. Justice ความยุติธรรม ในอเมริกาใต้ มีแนวทางหาทางที่จะรวมกระบวนการยุติธรรมเข้ามาในกระบวนการสร้างสันติภาพ แต่ไม่ได้สำเร็จมากนักแต่มีความพยายามบูรณาการสองด้านนี้เข้าด้วยกัน

ในช่วงกลางทศวรรษที่ 2000 เราเริ่มเห็นการออกมาต่อต้านของหลายๆ รัฐทั่วโลกที่แสดงออกว่า การสร้างสันติภาพแบบเสรีไม่ได้ผล เราเริ่มเห็นการเคลื่อนไปสู่การนำเอากองทัพมาใช้ ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดในช่วงทศวรรษที่ 2000 คือ ศรีลังกา และสงคราม Chechnya ดังนั้น จึงเกิดคำถามกันว่า ทำไมรัฐถึงกลับไปสู่การเอากองกำลังมาใช้ต่อต้านความไม่สงบทั้ง ๆ ที่เราเริ่มเห็นแนวทางการสร้างสันติภาพแบบก้าวหน้าแล้ว คำอธิบาย คือ การสร้างสันติภาพเป็นแนวคิดที่สร้างความขัดแย้งแทนที่จะสร้างสันติภาพ กล่าวคือ เมื่อไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองก็จะส่งผลต่อสถาบันการปกครอง ถ้ามีรัฐบาลที่ไม่แข็งแรง รัฐบาลไม่สามารถรักษาความสงบในประเทศได้ และนำไปสู่ความขัดแย้งใหม่ๆ เช่น ตะวันตกพยายามจะจัดการเลือกตั้งในอัฟกานิสถาน แต่ยากเพราะอัฟกานิสถานไม่มีเครื่องมือทางการเมืองมาสนับสนุนกระบวนการเลือกตั้งได้ เช่นเดียวกันกับเรื่องสื่อที่หลายหลายการเป็นกระบวนการประชาธิปไตยต้องมีสื่อเป็นปากเสียง แต่ยังมีความคิดแตกต่างกันมาก และทุกคนใช้สื่อในการที่จะส่งเสริมสนับสนุนวาระของตัวเอง สื่อกลายเป็นเครื่องมือสร้างความเกลียดชังในสังคม เช่นความขัดแย้งในเมียนมาและยูเครนด้วย นอกจากนี้ โลกตอนนี้มีอำนาจใหม่ๆ เกิดขึ้น เช่น จีน จีนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากขึ้น มีการการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวใหม่ๆ เกิดขึ้น

นอกจากนี้ เราได้เห็นการเกิดขึ้นของแนวคิดอำนาจนิยมในการเมืองทั่วโลก เช่น ในอินโดนีเซีย อำนาจนิยมในรัสเซีย แนวคิดประชานิยมแบบโดนัลด์ ทรัมป์ก็เอาแนวคิดแบบอำนาจนิยมไปใช้ด้วย และเราเห็นรัสเซียกับจีนมีบทบาทมากในคณะรัฐมนตรีความมั่นคงสหประชาชาติ กลายเป็นมีสองขั้ว คือ ฝ่ายชาติตะวันตก และฝ่ายรัสเซียกับจีน ซึ่งมีแนวทางที่แตกต่างกันไปในการรับมือความขัดแย้ง

นอกจากนี้ ยังมีวิธีการจัดการความขัดแย้งของอำนาจนิยม ที่เห็นได้จากกรณี Chechnya ศรีลังกา ซีเรีย ซึ่งมีความตั้งใจว่าปลดอาวุธ ลดการเคลื่อนไหวต่อต้าน และปลุกจิตสังคมต่างๆ โดยการใช้อำนาจของรัฐในการจัดการ เป็นการใช้อำนาจแบบ Top – Down พยายามจำกัดการลุกฮือต่อต้านรัฐบาลโดยใช้อาวุธ ไม่ใช่การใช้อำนาจของกองทัพ แต่พยายามใช้เครื่องมือกลไกใหม่ๆ มาเสริมการทำงานของกองทัพ เป็นแนวคิดแบบอำนาจนิยมที่จัดการกับความขัดแย้ง ไม่ได้เหมือนสงครามหรือการแทรกแซงโดยกองทัพ แต่เป็นแนวคิดที่มีการปราบปรามการใช้กองกำลังติดอาวุธในการที่จะมาต่อต้านรัฐบาล ซึ่งเราจำเป็นต้องเข้าใจในวิธีการจัดการความ

ขัดแย้งแบบอำนาจนิยมนี้ โดยทำความเข้าใจกับผ่าน 3 องค์ประกอบหลักๆ ว่ารัฐควรปฏิบัติตนอย่างไรเมื่อมีสถานการณ์ความขัดแย้ง

1. วาทกรรม สื่อต่างๆ ภาษาที่ใช้ วิธีอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วคุณให้นิยาม ความหมาย คุณเรียกฝ่ายที่ก่อความจลาจลว่าฝ่ายเรียกร้องเสรีภาพใหม่ คุณให้ชื่อเขาอย่างไร

2. พื้นที่ ดูให้แน่ใจว่าฝ่ายต่อต้านไม่สามารถยึดครองพื้นที่ใดๆ ได้ทางภูมิศาสตร์ ไม่มีการให้ผู้ประท้วงเข้ามายึดถนน เป็นการป้องกันฝ่ายตรงกันข้าม ไม่ให้เขามีอำนาจในการยึดครองพื้นที่ใดๆ ก็ตามของรัฐ วิธีการสร้างเมืองรัฐบาลจะส่งผลทางการเมืองด้วย จะมีคำถามสถาปัตยกรรมต่างๆ การสร้างถนน การวางเส้นทางรถไฟ ต้องดูว่าหน้าตาเป็นอย่างไร วางผังเมืองอย่างไรส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งด้วย

3. เศรษฐกิจทางการเมือง รัฐสามารถจัดการไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ

สามองค์ประกอบ ได้แก่ วาทกรรม/โฆษณาชวนเชื่อ เศรษฐกิจทางการเมือง เรื่องของพื้นที่ ทั้งหมดนี้ออกแบบมาให้ทำงานร่วมกัน

สิ่งที่เราได้เห็นวันนี้เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ๆ แนวทางใหม่ๆ ที่จะจัดการความขัดแย้ง มันคือวิธีการที่ทำหายแนวทางที่เป็นที่ยอมรับกันในอดีตแต่ดั้งเดิม มีการส่งเสริมเรื่องของการใช้การควบคุมอย่างเข้มงวดในการเข้าถึงข้อมูล มีการใช้บังคับการปราบปรามที่ไม่เคารพสิทธิมนุษยชนมากเหมือนแต่ก่อน มีแนวทางที่เป็นอำนาจนิยมมากขึ้น และทำให้เกิดคำถามสำคัญ เช่น สันติภาพที่ไม่มีเสรีภาพ (Illiberal Peace) นั้นมันเป็นสันติภาพจริงๆ หรือไม่ หากต้องใช้กองกำลังมาบังคับหรือนี้เป็นแค่วิธีการต่อต้านการก่อจลาจลเท่านั้น นอกจากนี้ นี่เป็นวิธีการที่ยั่งยืนหรือไม่ เช่น ใน ความขัดแย้ง หากคุณต้องใช้แนวทางอำนาจนิยมอยู่ตลอดเวลา เราจะเข้าใจสถานการณ์ที่สงบเรียบร้อยนั้นว่าเป็นความสงบจริงๆ หรือเป็นความล้มเหลว และหากล้มเหลว มันจะสร้างหายนะมากขึ้นให้กับคนในชาติหรือไม่ ผมขอแนะนำให้กับท่านที่ต้องการเห็นโลกใบนี้มีความสงบเรียบร้อย มีวิธีการใหม่ๆ ที่จะจัดการความขัดแย้ง เราต้องแสวงหาวิธีการต่อไป ทั้งสองวิธีการมีคุณค่าสำคัญที่จะสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน แต่เราก็ต้องอยู่กับโลกแห่งความเป็นจริง แนวทางสันติภาพแบบมีเสรีภาพ (Liberal Peace) ที่มีมาในอดีตไม่ได้ผล เราก็คงต้องมาพิจารณาในแง่ของการเมืองด้วย ให้พิจารณาทางเลือกอื่นๆ ด้วยในกรณีที่จะทะเลาะกัน ขัดกันระหว่างแนวทางสองความคิด และควรมีแนวทางใหม่ๆ ที่จะมาช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งได้หรือไม่